

Lausuntopyyntö vesihuoltolain muuttamisesta

Tekninen lautakunta 24.09.2024 § 93
302/03.02/2024

Valmistelija tekninen johtaja emilia.lehikoinen@karkola.fi puh. 044-770 2056

Maa- ja metsätalousministeriö pyytää lausuntoa liitteenä olevasta luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi vesihuoltolain muuttamisesta. Vesihuoltolakiin ehdotetaan otettavaksi säännös, jonka mukaan vesihuoltolaitoksen tulee olla kunnan määräysvallassa ja sen omaisuuden tulee olla joko kunnan omistuksessa tai pitkäaikaisessa hallinnassa. Kunnalle säädettäisiin lisäksi etuosto-oikeus nykyisin yksityisessä omistuksessa olevien vesihuoltolaitosten ja niiden omaisuuden kaupoissa.

Muilla vesihuoltolakiin ehdotettavilla muutoksilla edistettäisiin vesihuollon alueellista yhteistyötä ja rakennemuutosta, kehitettäisiin vesihuollon suunnittelujärjestelmää, täsmennettäisiin kunnan vesihuollon järjestämisvelvollisuutta, selkeytettäisiin vesihuoltolaitoksen toiminta-alueen määrittämistä ja kiinteistöjen velvollisuutta liittyä laitoksen verkostoon, tehostettaisiin laitoksen talouden ylläpitoa, parannettaisiin vesihuollon maksujen kustannuskattavuutta ja läpinäkyvyyttä sekä tehostettaisiin lain valvontaa.

Esitetyn lakimuutoksen keskeiset vaikutukset

Esityksellä on valmisteltu Vesi on meidän -kansalaisaloitteeseen perustuvan eduskunnan päätöksen (EK 26/2021 vp – KAA 2/2020 vp) edellyttämällä tavalla sellainen lainsäädäntö, jolla varmistetaan kunnan järjestämisvelvollisuuden piiriin kuuluvien julkisomisteisten vesihuoltotoimintojen säilyminen kuntien omistuksessa ja määräysvallassa.

Lain 3 §:ssä olevaa vesihuoltolaitoksen määritelmää ehdotetaan muutettavaksi niin, että sitä ei kytketä nykyisen lain tapaan toiminta-alueeseen, vaan pelkästään laitoksen toimittaman veden, vastaanottaman jäteveden tai sen palvelemien henkilöiden määrään.

Lakiin lisättäisiin säännökset, joilla varmistetaan kunnan järjestämisvelvollisuuden piiriin kuuluvien julkisomisteisten vesihuoltotoimintojen ja vesihuolto-omaisuuden säilyminen kuntien määräysvallassa. Kunnille säädettäisiin myös etuosto-oikeus tilanteissa, joissa nykyisin yksityisessä omistuksessa oleva vesihuoltolaitos tai asiakasomisteinen vesihuolto-osuuskunta myydään yksityiselle taholle.

Kiinteistöjen velvollisuutta liittyä vesihuoltolaitoksen verkostoon selkeytettäisiin niin, että vuonna 2014 lakiin sisällytetyt taajaman ulkopuolisia alueita koskevat poikkeukset poistettaisiin laista lukuun ottamatta kiinteistöä, jolla ei ole vesikäymälää. Siirtymäsäännöksin varmistettaisiin, että muutoksesta ei aiheutuisi kiinteistön omistajille kohtuuttomia tilanteita. Lisäksi liittämivelvollisuudesta vapauttaminen olisi jatkossakin mahdollista vapautusedellytysten täytyessä.

Vesihuollon maksujen kustannuskattavuutta ja läpinäkyvyyttä parannettaisiin muutetuilla maksuja koskevilla säännöksillä, joiden mukaan perusmaksun periminen olisi pakollista ja maksujen tasapuolisuus, kohtuullisuus ja riittävyys uus- ja korjausinvestointien kattamiseen olisivat edellytyksenä omistajatuloutukselle. Lisäksi säädettäisiin, että vesihuoltolaitoksen toimintakertomuksessa on esitettävä tiedot myös omaisuudenhallintasuunnitelmassa esitettyjen laitosten taloudellisten ja toiminnallisten edellytysten täyttämistä sekä maksujen yleisten perusteiden toteutumisesta ja tuloutetun tuoton vaikutuksesta vesihuollon maksuihin.

Vesihuoltolain valvontaa tehostettaisiin selkeyttämällä valvontaviranomaisten toimivaltaa määrittelemällä kunkin viranomaisen valvontatoimivaltaan kuuluvat vesihuoltolain pykälät.

Lisäksi lain yleistä toimivuutta parannettaisiin selkeyttämällä ja täsmentämällä lain yksittäisiä säännöksiä lain toimivuudesta tehtyjen selvitysten ja oikeuskäytännön perusteella.

Vaikutukset kotitalouksiin

Lakimuutosten vaikutus kotitalouksiin voikin näkyä lyhyellä aikavälillä lisääntyneenä vesihuollon maksujen aiheuttamana kustannusrasitteena. Pidemmällä aikavälillä tehostunut laitosten taloudenpito ja oikea-aikaisten asiakasmaksuilla rahoitettavien investointien- ja saneeraustoimenpiteiden tekeminen on kuitenkin kotitalouksien etu, ja varmistaa sen, että vesimaksuille ei tule tulevaisuudessa yhtäkkistä ja voimakasta korotuspainetta. Näin ollen esityksessä ehdotetut lainsäädäntömuutokset parantavat kotitalouksien asemaa pitkällä aikajänteellä varmistamalla vesihuollon maksujen kohtuullisuuden ja tasapuolisuuden.

Vaikutukset vesihuoltolaitokseen

Ehdotuksen pääasiallinen vaikutus olisi se, että täysin yksityisomisteista, muuta kuin asiakasomisteista, vesihuoltolaitostoimintaa ei enää jatkossa olisi mahdollista perustaa. Nykyisellään täysin yksityisiä muita kuin osuuskuntamuotoisia vesihuoltolaitoksia ei juurikaan ole olemassa, vaikka lainsäädäntö on sen mahdollistanut. Näin ollen laitosten omistuspohjaan kohdistuvien lainsäädäntömuutosten merkitys arvioidaan pieneksi. Ehdotettu sääntelymalli ei estä kansainvälisiä tai kansallisia investointeja vesihuoltoon.

Vesihuoltolaitoksille esitetyt uudet velvoitteet kuten omaisuudenhallintasuunnitelman laatiminen ja varautumissuunnitelman sisältövaatimusten tarkentaminen lisäävät laitosten sääntelytaakkaa ja aiheuttavat kustannuksia vesihuoltolaitoksille. Etenkin pienemmillä laitoksilla, joiden henkilöstöressurit ovat rajallisia, tarve ulkopuolisten palveluiden ja erityisosaamisen käytölle saattaa lisääntyä. Muutospaine voi johtaa myös pienten laitosten yhdistymisiin ja palvelukysynnän kasvuun. Vesihuoltolain lähtökohtana on kustannusvastaavuuden periaate, eli se, että kaikki kustannukset ja tarpeelliset investoinnit katetaan asiakkailta kerättävillä maksuilla. Näin ollen uusien velvoitteiden vaikutuksen laitosten kokonaistalouteen ei arvioida olevan merkittävä, sillä syntyvät uudet kustannukset voidaan kattaa vesihuoltomaksujen korotuksilla.

Vaikutukset kuntatalouteen

Kuntatalouden vaikutusten arviointi keskittyy ns. peruskunnan talouteen. Vesihuoltolaitos saattaa olla kuntakonsernin osana esimerkiksi taseyksikkönä tai liikelaitoksena, mutta vesihuoltolain mukaisesti laitoksen talouden tulee olla eriytetty kunnan kirjanpidossa. Vesihuoltolaitos kattaa sille osoitettujen tehtävien hoitamisesta aiheutuvat kustannukset perimillään maksuilla.

Vesihuollon kehittämisen suunnittelu

Ehdotuksen mukaan vesihuoltolaitoksen toiminta-alue tulisi tarkastaa vähintään kymmenen vuoden välein. Aiemmin tarkastamisväliä ei määritely laissa. Vesihuoltolaki edellyttää nykyiselläänkin toiminta-alueen muuttamiseen tarvittaessa eli pitämään toiminta-alueet ajan tasalla. Muutos vahvistaisi tätä tavoitetta asettamalla velvoittavan aikarajan tarkistusvälille.

Kunnalla on vesihuoltolain mukaan velvollisuus vesihuollon kehittämiseen alueellaan. Ehdotuksen mukaan kuntien tulisi laatia jatkossa kehittämistyön raporttina vesihuoltosuunnitelma, jolle asetettaisiin laissa yhtenäisiä sisältövaatimuksia. Vesihuoltosuunnitelma tulisi hyväksyä hallintosäännön mukaisesti ja pitää ajan tasalla.

Vesihuoltosuunnitelman laatimisesta ja toiminta-alueen säännöllisestä arvioimisesta aiheutuisi kunnille valtakunnallisesti yhteensä runsaan miljoonan euron vuosittainen kustannus, kun oletetaan, että vesihuoltosuunnitelma päivitetäisiin keskimäärin viiden vuoden välein ja toiminta-alue tarkistettaisiin vähintään 10 vuoden välein. Tämä vastaa likimäärin suoraa säästöä, jota tavoiteltiin vuoden 2014 vesihuoltolain muutoksella, jolla poistettiin kunnilta vesihuollon kehittämissuunnitelman laatimisvelvoite. Myönteisenä vaikutuksena vesihuoltosuunnitelman laatimisesta kunnan toiminnan suunnittelu kuitenkin paranee ja tehostuu esimerkiksi maankäytön suunnittelussa ja vesihuoltopalveluiden alueellisen saavutettavuuden ennakoinnissa. Suunnitelmallisuuden lisääntyminen tuo säästöjä kunnan ja vesihuoltolaitoksen toimintaan eikä vesihuoltosuunnitelman laatimisen ja toiminta-alueen tarkistamisen siten voi nähdä kokonaisuutena arvioiden aiheuttavan kunnille kustannuksia.

Turvallisuus

Ehdotetuilla lainsäädäntömuutoksilla vahvistetaan vesihuollon toimintavarmuutta ja varautumista. Vesihuolto on yhteiskunnan elintärkeä, turvallisuuskriittinen toiminto, jonka häiriöttömän toiminnan turvaaminen edistää kansallista turvallisuutta ja huoltovarmuutta.

Luotettava vesihuolto turvaa ruokahuoltoa, terveyspalveluita sekä useita muita yhteiskunnan turvallisuuden kannalta strategisia tehtäviä. Samaan suuntaan vaikuttaa vesihuoltolaitosten ja kriittisenä infrastruktuurina pidettävän vesihuolto-omaisuuden omistajuuden ja määräysvallan säilyttäminen julkisena. Ehdotuksen mukaisesti omaisuutta ei voisi myydä ulkomaalaiselle tai kotimaiselle yksityiselle toimijalle, mikä varmistaa sen, ettei kriittistä infrastruktuuria voi käyttää esimerkiksi välineellistettyyn hybridivaikuttamiseen. Ehdotus myös varmistaa sen, etteivät yksityisen toimijan toiminnan haasteet, kuten konkurssi, vaaranna palvelun tuottamista.

Lausunto luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle vesihuoltolain muuttamisesta

Pykälän 8 kohdan nykyinen määritelmä taajamasta ehdotetaan kumottavaksi. Taajamaa ei olisi enää tarpeen määritellä, koska liittämiselvöllisyyttä ei enää jatkossa sidottaisi taajamaan ja sen ulkopuoliseen alueeseen, vaan liittämiselvöllisyys olisi ehdotetun 10 §:n mukaisesti jatkossa sama vesihuoltolaitoksen toiminta-alueella riippumatta siitä, onko toiminta-alueella sijaitseva kiinteistö taajama-alueella vai sen ulkopuolella.

Liittämiselvöllisyyden ulottaminen taajama-alueiden ulkopuolelle voi muodostua pienten vesilaitosten kohdalla kohtuuttomaksi talousrasitteeksi. Pienten vesilaitosten kohdalla voi syntyä tilanteita, jossa vesihuoltoverkoston rakentaminen muutamalle kiinteistölle on kannattamatonta tai vaihtoehtoisesti kiinteistöjen liittymismaksut alueellisesti muodostuvat kohtuuttoman hintaiseksi suhteessa saavutettuun hyötyyn. Laissa on syytä säilyttää pykälän 10 säädos vesihuoltolaitoksen mahdollisuudesta kieltäytyä liittämästä kiinteistöä vesilaitokseen, mikäli kiinteistön liittäminen vaikeuttaa laitoksen edellytyksiä huolehtia tyydyttävästi muiden kiinteistöjen vesihuollosta. Tässä painotuksena tulisi olla taloudelliset vaikutukset.

Esittelijä	tekninen johtaja Emilia Lehikoinen
Päätösehdotus	Tekninen lautakunta päättää antaa lausuntonaan vesihuoltolain muuttamisesta selostusosassa eritellyt huomiot.
Päätös	Tekninen lautakunta päätti yksimielisesti hyväksyä päätösehdotuksen.
Muutoksenhaku	Muutoksenhakukielto